

Pravna zaštita novinara i novinarki u BiH: Samo 30 posto napada i prijetnji dobiju pravosudni epilog

Linija za pomoć novinarima u zadnjih nekoliko godina bilježi porast prijetnji i napada na novinare/ke, a posebno su u porastu prijetnje u online prostoru

Piše: Rubina Čengić

Govor mržnje, fizički nasrtaji, uništavanje opreme, tužbe za klevetu ili prijetnje smrću su svakodnevnica novinara u BiH.

Znam ja gdje živiš, imam i kuma tamo, vidjećeš kad te nađem; mrtav sam ozbiljan, ubiću te, dobićeš metak u glavu; sve ću ti prste polomiti ili tačno bih odsecao glave, ne samo njima, nego i vama dušebrižnicima što dočekujete ta govna... su samo neke od prijetnji koje novinari/ke dobiju, no saznanja Udruženja BH novinari, u okviru kog djeluje Linija za pomoć novinarima, su da tek 30 posto prijava dobije pravosudni epilog.

Prema podacima iz izvještaja „Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara u BiH 2020”, koji je nastao u okviru Regionalne platforme Zapadnog Balkana za zagovaranje medijskih sloboda i sigurnosti novinara (www.safejournalists.net) i uz podršku Evropske unije, u BiH je tokom 2020. godine registrirano ukupno 26 slučajeva napada, prijetnji i pritisaka na novinare i medije u Bosni i Hercegovini među kojima 3 fizička napada, 6 prijetnji smrću te 7 napada i prijetnji upućenih medijskim kućama, ali i 69 slučajeva kršenja novinarskih prava i medijskih sloboda u što spadaju i ugrožavanje radnih prava novinara, mobing, tužbe za klevetu i kršenje prava na slobodan pristup informacijama.

Policija reaguje, ali ne i tužilaštva

„Linija za pomoć novinarima u zadnjih nekoliko godina bilježi porast prijetnji i napada na novinare/ke, a posebno su u porastu prijetnje u online prostoru. U posljednje tri godine FMHL je registrovala više od 143 krivičnih djela počinjena prema novinarima/kama među kojima su jedan pokušaj ubistva, prijetnje smrću, fizički napadi i kršenja prava kojima se ugrožava sigurnost novinara/ki.

Nekažnjivost napada na novinare/ke, kao i pritisci i kršenja njihovih prava u 2020. povećani su za 23 posto u odnosu na 2019, a samo jedan trećina slučajeva pred

pravosudnim instancama bude riješena u korist novinara/ki “, kaže Vildana Džekman, pravnica u Liniji za pomoć novinarima/BH novinarima. Pojašnjava da *novinari/ke i medijske kuće bilježe opstrukcije tokom svog rada i da je Linija za pomoć novinarima/BH novinara samo od januara do jula 2021. godine zabilježila više od 13 slučajeva zabrane pristupa informacijama i političkih pritisaka na novinare/ke prilikom obavljanja profesionalnih zadataka.*

“Policijski organi blagovremeno reaguju i zaprime prijave, ali nadležna tužilaštva i pravosudne institucije su nedovoljno efikasne i brze”, kaže Džekman.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH je u oktobru 2018. godine usvojilo zaključak da šifrniki sistema za automatsko upravljanje predmetima u sudovima i tužilaštvima (CMS/TCMS) dopuni *zanimanjem novinar* i da o tome, kao i važnosti evidentiranja zanimanja novinar u navedenim predmetima, upoznaju sve sudove i tužilaštva u Bosni i Hercegovini. No kompletnu statistiku je nemoguće dobiti - prvo su u VSTV BiH *imali tehničkih problema da iz evidencije izvuku predmete u koje su uključeni novinari*, a nekoliko dana kasnije su poslali nepotpunu evidenciju – četiri slučaja u Doboju, Banjaluci, Istočnom Sarajevu i Zeničko-dobojskom kantonu i to tri slučaja ugrožavanja sigurnosti i jedne tjelesnih povreda s tim da je u Doboju i Ze-do kanotnu u toku sudski postupak, u Banjaluci izrečena kazna od 600 KM, a u Istočnom Sarajevu je izrečena presuda izdavanje kaznenog naloga, ali nema evidencije kakvog.

Glavna tužiteljica Tužilaštva kantona Sarajevo Sabina Sarajlija pojašnjava da *svaka prijetnja ili napad, pa i prema novinaru, postaju predmet tužilačke obrade podnošenjem prijave/informacije nadležnoj policijskoj upravi ili tužiocu, a na osnovu dostupnih informacija tužilac ocjenjuje da li određeni događaj ima obilježja krivičnog djela ili prekršaja.*

Ozbiljne, konkretne i jasne prijetnje su utužive

„Krivičnim zakonom FBiH novinarima kao oštećenim nije dato posebno svojstvo što bi tužiocima olakšalo dokazivanje, nego se krivično procesuiraju, kao i u svim drugim slučajevima, samo ozbiljne prijetnje usmjerene na život ili tijelo neke osobe. Ozbiljnost prijetnje se utvrđuje spram okolnosti slučaja. Za postojanje krivičnog djela potrebno je da postoje okolnosti iz kojih se može zaključiti da li je prijetnja *ostvariva, ozbiljna, jasna i konkretna*, te da se stavlja u izgled tačno određeno, objektivno moguće zlo. Potrebno je i da se oštećeni zaista osjetio ugroženim ili uplašenim za svoju ili bezbjednost sebi bliske osobe. Zakon o prekršajima protiv javnog reda i mira Kantona Sarajevo propisuje novčanu kaznu

za prekršaj ako počinitelj ugrožava sigurnost ili izaziva osjećanje ugroženosti drugog lica prijetnjom da će napasti na njegov život ili tijelo... Ukoliko je ispunjen uslov da se prijetnja dešava na javnom mjestu, za dokazivanje prekršaja nije nužno dokazivati da je prijetnja bila ozbiljna kao što je slučaj kod krivičnog djela“, pojašnjava Sarajlija u pisanim odgovorima.

Kao primjer navodi slučaj kada je jedan član obezbjeđenja glavne tužiteljice Tužilaštva BiH prišao novinaru Avdi Avdiću, uhvatio ga za mišicu i pitao *Je l' ti se sviđam, hoćeš da te ja malo karam, da vidiš kako ja karam* što je kod Avdića, kako je on svjedočio, izazvalo strah i uznemirenost za njegov život. Tada je sutkinja Tanja Curović ocijenila da nedostaje element ozbiljnosti što je, prema ocjeni suda, isključilo krivično djelo, a događaj ostavilo u domenu eventualne prekršajne odgovornosti iz oblasti protiv javnog reda i mira.

Sarajlija kaže da Tužilaštvo Kantona Sarajevo *prepoznaje značaj novinarske profesije kao posebne vrste demokratskog nadzora u društvu i korektiva i rada pravosuđa, te slučajave gdje su novinari oštećeni uzima u rad sa posebnom pažnjom.*

„S druge strane, tužioci kao organi krivičnog gonjenja moraju voditi računa i o značaju slobode izražavanja u demokratskom društvu, te praviti razliku između klevete, uvrede i ozbiljnih prijetnji, voditi računa o nadležnostima drugih institucija u sprečavanju govora mržnje u medijima kao naprimjer Regulatorna agencija za komunikacije, kao i o nadležnostima sudova u drugim vrstama postupaka“, kaže Sarajlija.

Jedna od novinarki koja je dobijala prijetnje koje sud nije smatrao ozbiljnim je i urednica informativnog programa BHT-a Svjetlana Topalić koja je 2019. godine, prvenstveno putem društvenih mreža, dobijala prijetnje da joj treba vaditi oči, silovati je, prebiti, pa i ubiti.

„Nedostupnost“ osoba koje šire govor mržnje

„Prijavila sam samo dio prijetnji, ali ne znam šta je trebalo da se desi da te prijetnje za sud budu dovoljno ozbiljne. Prvo – ne možeš da vjeruješ da u ljudima postoji tolika količina mržnje i netrpeljivosti, ostaneš zatečen tom spoznajom. Drugo – loše se osjećaš. Jedan period sam, iako nisam plašljiva osoba, automobil parkirala pod video nadzor jer - ja sam lice s ekrana i mene znaju i oni koje ja ne znam, a najmanje što može u toj situaciji da vam se desi jeste da vas neko na ulici verbalno napadne i izvrijeđa, a da ne govorim o tome da vam naudi. Pri tom sma žensko.

Dakle – ne osjećaš se nimalo prijatno. A tek kada dobiješ odluku da prijava prijatni nema ozbiljnih osnova – počinješ se pitati gdje živiš i šta neko treba da uradi da osnove postanu ozbiljne: da me prebije, razbije glavu ili auto? Imam osjećaj da se ovdje napadi na novinare tumače kao *dobro je dok se ništa ne desi* s tim da ne znam šta ćemo kada se nešto desi i da li treba da neko ostane bez bubrega ili s hematomom u mozgu da pravosuđe djeluje“, kaže Topalić i napominje da *teško može da povjeruje da se ne mogu naći oni koji online šalju prijatne novinarima jer ih institucije uspjevaju naći kada prijetite političarima.*

I novinarka Aida Štilić je doživjela više napada, ali je policiji prijavila samo jedan, onaj koji se desio pred novinarima u zgradi Vlade Unsko-sanskog kantona kada joj je delegat SDA u Domu naroda Parlamenta FBiH Asim Kamber prišao i uputio verbalne prijatnje i kritike na njeno izvještavanje.

„Bilo je više različitih napada, ali sam prijavila samo taj s Kamberom. Nekoliko mjeseci kasnije sam se, pozivajući se na Zakon o slobodi pristupa informacijama, obratila policiji da vidim šta je s tim i dobijem odgovor da je i meni i njemu izrečena opomena zbog kršenja javnog reda i mira iako ja nikakvo rješenje nisam dobila. Dakle oboje smo odgovorni iako je on mene napao na mom radnom zadatku u javnoj instituciji u koju sam pozvana“, priča Štilić i kaže da *zbog napada nije uplašena, ali jeste ljuta.*

„Kada sam pisala o izbornim prevarama i dovodila njega u vezu s tim, a to je bilo prije nego je hapšen zbog toga, na svom blogu je objavio moju sliku iz kafića u kom sam sjedila s jednim političarem uz komentar da *primam instrukcije šta i kako da pišem, a možda i nešto drugo.* Pisao je i da se *s tim ljudima srećem u motelima* na šta rekla samo da ja ne idem u motele“, priča Štilić.

Učestalost prijatnji putem interneta

Elvira Jukić-Mujkić iz Mediacentra, glavna i odgovorna urednica portala media.ba upozorava da su *posljednjih nekoliko godina učestale online prijatnje novinarima i novinarkama i da je posebno zabrinjavajući nivo zloupotrebe slobode izražavanja, ali i da je, zbog specifičnosti novinarske profesije, potrebno efikasnije djelovanje pravosuđa i snažnije poruke iz kojih bi bilo jasno da institucije štite novinare i novinarke kojima neko prijeti.*

„Ljudi slobodu koriste posebno na društvenim mrežama, pa iznose ono najgore što može da im padne na pamet, bez ikakvog ličnog filtera. Koliko god bilo pozitivno što je omogućavaju prostor za komunikaciju, toliko društvene mreže, pa i

komentari na članke u pojedinim vrlo praćenim portalima, mnogi razumiju kao deponiju gdje je dozvoljeno psovati, prijetiti ubistvom novinara ili novinarkе, pozivati da ih se prebije, vrijeđati ih. Iz pravosuđa nema odgovora u obliku hapšenja, procesuiranja i presuda kojima bi se pokazalo da je to zabranjeno.

Shodno tome nema ni zaštite za novinare. Da ima volje, vjerujem da ima načina da se to radi, da neko ko na Facebooku prijeti klanjem ili silovanjem novinarkе može da bude uhapšen po kratkom postupku, da bude procesuiran i osuđen. To bi bila poruka”, kaže Jukić-Mujkić i naglašava da i u *rijetkim slučajevima prijetnji i napada na novinare i novinarkе koji budu procesuirani - sve traje toliko sporo da može da bude demotivirajuće za novinara ili novinarku kojih se tiče i da pošalje poruku kako je to samo još jedan slučaj u pravosuđu i biće završen kad bude završen.*

“Potrebno je da znamo da su institucije tu da zaštite novinare i novinarkе kojima neko prijeti i da će uslijediti nemilosrdan odnos onima koji prijete. Novinar ili novinarkа kojima je danas neko prijetio odsijecanjem glave zbog izvještavanja o nekoj temi sutra nastavlja da izvještava o toj istoj temi. Ako zbog prijetnji i izostanka zaštite ne nastavi da izvještava o istoj temi - nadam se da nam je jasno da kao društvo imamo veliki problem“, kaže Jukić-Mujkić.

U Udruženju BH Novinari smatraju da bi efikasniju zaštitu obezbjedile izmjene i dopune krivično zakonodavstvo.

„Govor mržnje prema novinarima/kama i medijskim djelatnicima/ama je u porastu, a zakonska regulativa je rascjepkana i ne štiti integritet novinarske profesije. BH Novinari su 2019. godine podnijeli amandmane na izmjene krivičnog zakona BiH i entitetskih krivičnih zakona s ciljem da novinari/ke budu pod posebnim stepenom zaštite tokom obavljanja profesionalnih zadataka, kao i da se napad na novinara/ku goni po službenoj dužnosti i tretira kao krivično djelo, ali Ministarstvo pravde RS je u odgovoru BH novinarima istaklo da su inicijativu odbili jer u regionu nema takve zakonske formulacije što nije u skladu s istinom, a iz Ministarstva pravde FBiH su istakli da će je uzeti u razmatranje prilikom izmjene KZ FBiH“, kaže Džekman.

Izmjene krivičnog zakonodavstva

U aprilu 2019. godine je Zastupnički dom Parlamenta FBiH je usvojio Inicijativu za dopunu Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine odredbama koje bi novinare štatile dok obavljaju svoj posao - inicijativu je podržalo 54 od 74

prisutnih zastupnika. Ova inicijativa je bila potaknuta slučajem poznatim kao *napada na kameru*. Da je Zakon izmijenjen u skladu s tom inicijativom, napad na novinare bi bio tretiran kao i napad na policijskog službenika za šta je prema aktuelnom Krivični zakon u FBiH predviđena kazna zatvora od godine do 10 godina.

„Nije poznat nijedan jedini slučaj da je, ni nakon verbalnog ni fizičkog napada, bilo koji pojedinac odgovarao, što znači da se očigledno koriste određene šupljine i rupe u zakonu“, rekao je tada zastupnik Damir Mašić.

Inicijativa je upućena Vladi FBiH koja je imala obavezu da se u roku od 30 dana očituje o njoj.

Ombudsmeni BiH su 2017. godine u specijalnom izvještaju o pravima novinara izdali preporuke o efikasnijoj zaštiti pripadnika te profesionalne grupe tako da se napad na novinare tretira kao napad na službenu osobu u vršenju službene dužnosti ili da se u zakonima o javnom redu i miru definiše kao poseban prekršaj i da se u pravosuđu provede dodatna edukacija. Preporuke su adresirane na sve relevantne državne i entitetske institucije.

Jasminka Džumhur, jedan od tri ombudsmana za ljudska prava u BiH kaže da, bez obzira na to ko je žrtva napada, u posljednje vrijeme ima sve više žalbi koje se odnose na postupanje tužilaštava – postupci bivaju obustavljeni jer nema dokaza ili nastupa zastara za krivično gonjenje.

„To što napad na novinare nije jasno postavljen u krivičnom zakonodavstvu ozbiljno sužava prostor za efikasno procesuiranje, pa se ti napadi procesuiraju kao napad na bilo kog građanina, a neefikasno postupanje prema žrtvama, bilo da se radi o novinarima ili žrtvama nasilja u porodici, umanjuje spremnost žrtve da prijavi nasilje s tim što kod novinara to nije samo pitanje hoće li prijaviti napad, nego ima dugoročni uticaj na gubitak zainteresovanost da objavljuje istine ili pribjegava samocenzuri i objavljuje samo informacije koje su prihvatljive za one na koje se odnose što svakako nije javni interes. Stoga su naše preporuke da se utvrdi zasebno krivično djelo za fizičke napade i verbalne prijetnje i da novinari, ako ih pravosuđe ne može tretirati kao službeno lice, budu tretirani kao lica koja vrše javna ovlaštenja jer informisanje to jeste i čim izmjenimo zakonodavstvo – dabićemo efikasniji instrumen, ali ne smijemo zaboraviti da je, bez kontrole suda, prevelika moć u rukama tužilaštva koje samo odlučuje da li će pokrenuti istragu i podići optužnicu pri čemu je jedini pravni lijek pritužba glavnom tužocu što nije dovoljno efikasno“, kaže Džumhur.

Edukacija sudija i tužilaca

A dok se ne dese izmjene zakona - ostaje edukacija. Jukić-Mujkić smatra da je *to način da se osobe iz pravosuđa senzibiliziraju za prirodu novinarskog posla.*

„Uz pretpostavku da imaju veliko znanje, a mnogi i veliko iskustvo u oblasti prava i da obavljaju svoj posao časno i pošteno, nepoznavanje osnova novinarstva jednostavno ne može da rezultuje kvalitetnim procesom. Moj je utisak, na osnovu onoga što mogu da čujem od kolegica i kolega koji su bili dio sudskih procesa protiv novinara i novinarki, je da je problematično razumijevanje ove profesije. A to se može zaključiti iz pitanja koja se postavljaju o tome zašto je naprimjer nešto objavljeno na određeni način. Suštinsko poznavanje ove profesije pomoći će i u razumijevanju i shvatanju značaja svake prijetnje koju novinar ili novinarka prijave i smatraju ozbiljnom. Jasno da nije svaki negativan komentar na naš rad prijetnja, ali nije ni komentar na društvenim mrežama u kojem se novinaru ili novinarki prijeti samo usputan i beznačajan“, kaže Jukić-Mujkić.

Direktor Centra za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH Arben Murtezić, najavljuje da će *Centar, nakon ukidanja pandemijskih mjera, organizovati okrugle stolove i razgovore profesionalaca iz pravosuđa i medijske zajednice.*

“Do sada smo imali mnogo edukacije o slobodi izražavanja, ali se može uraditi još više otvaranjem slobodnog dijaloga i debate. Čini mi se da postoji određeni animozitet između ove dvije grupe profesionalaca koji s godinama raste, a toga ne bi smjelo biti. Ako govorimo o procesuiranju napada na novinare - siguran sam da nema uticaja na pojedinačne predmete i ubijeden sam da sudije i tužioci, bez obzira na sve, rade prema zakonu i činjenicama, ali je moje lično mišljenje da novinari imaju načelno mnogo veću slobodu nego ljudi u pravosuđu koji imaju mnogo ograničenja u sferi svog djelovanja. Često čujem da pravosuđe ne prepoznaje probleme s kojima se novinari sreću, ali često ćete i od predstavnika pravosuđa čuti da njihov rad nije prepoznat od strane javnosti, a mediji su glavni kanal komuniciranja između pravosuđa i javnosti”, kaže Murtezić i naglašava da *zbog javnog interesa pravosuđe treba obratiti posebnu pažnju na predmete u koje su uključeni novinari.*

“Novinarska profesija ne smije trpjeti ograničenja ili nasilje i mislim da treba insistirati na tome da se ti predmeti posebno evidentiraju i da se napravi analiza da li je neki napad procesuiran brže ili sporije jer se to ne bi smjelo desiti”, kaže Murtezić.

Da drugačije može i bez dodatne edukacije pokazuju pojedini primjeri presuda: zbog prijetnji novinaru Eldinu Hadžoviću pripadnik Oružanih snaga BiH je sankcionisan zabranom napredovanja u narednih godinu dana; napadač na Milkici Milojević je sankcionisan novčanom kaznom od 700KM; službenik Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH je zbog prijetnje novinarki Zinaidi Đelilović dobio smanjenje plate za 10%; Haris Pendić je osuđen uvjetno na 6 mjeseci zbog prijetnji Branimiru Galiću... a obrazloženja rijetkih presuda su poučna za širu javnost. Tako je sutkinja Lena Raspudić u obrazloženju presude Općinskog suda u Ljubuškom koja je, povodom govora mržnje objavljenog na facebooku, a protiv aktuelne ambasadorice Bosne i Hercegovine u Češkoj Republici Martine Mlinarević, donijeta u martu 2021. godine protiv Jurice Pavlovića koji je, između ostalog, Mlinarević nazvao „izdajnicom“ svoga naroda i *neprijateljem Hrvata*, pozivajući se na *kontekst međunacionalnih odnosa u BiH opterećenih ratom* i uz konstataciju da *BiH još uvijek živi pod pritiskom posljedica rata prožetih mržnjom i predrasudama*, ocijenila da je Pavlović *koristeći Facebook profil i komentar koji je dostupan široj zajednici, mogao da raspali narodnosnu mržnju prema Bošnjacima i drugim konstitutivnim narodima u FBiH*.

U međuvremenu novinari i novinarka ne prijavljuju napade, a na pitanje zašto najčešći odgovor je da *nemaju vremena*, da su *šanse za sankciju manje što je pozicija s koje dolaze prijetnje viša*, ali i protupitanje *kome*. No, problem i za profesiju i za javnost koji proizilazi iz neprocesuiranja napada jeste - autocenzura.

„Osamdeset posto kolega daje podrška, a onih dvadeset posto vole reći da sam to zaslužila jer sam pisala o njemu“, kaže Štilić.

Ova analiza je pripremljena uz finansijsku podršku zajedničkog programa Evropske unije i Vijeća Evrope. Stavovi izraženi u ovoj analizi ne predstavljaju nužno zvanične stavove bilo koje strane.